

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

Miljödepartementet
att. m.remissvar@regeringskansliet.se,
i.remissvar@regeringskansliet.se
sebastian.axelsson@regeringskansliet.se

2022-11-07

Remissvar från Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien – Slutbetänkande SOU 2021:21 – En klimatanpassad miljöbalk för samtiden och framtiden, M2022/01364

Akademien bejakar utredningens syfte att skapa bättre förutsättningar för att Sveriges klimatmål skall kunna nås genom att klimatfrågan integreras i lagstiftningen och att tiden för tillståndsprocessen kortas. Utredningen fokuserar på tre områden; främja bidrag till klimatomställningen, underlätta byggande av elnät och ett transporteffektivt samhälle.

Akademiens utgångspunkt är att tillväxten i skogen och möjligheterna att driva ett klimatsmart jordbruk har en väsentlig roll i klimatomställningen. Flera rapporter såväl från FN som EU lyfter den potential som jord- och skogsbruket har att binda koldioxid från atmosfären, samtidigt som dessa branscher bedriver produktion. Kolinlagring är en fråga som kommer att växa i betydelse. Delvis för att det är svårare än vad vi kanske hoppats att minska våra fossila utsläpp i önskad takt, men också för att vi behöver bygga upp kapacitet för att på olika sätt minska halten koldioxid i atmosfären.

I det följande redovisas övergripande synpunkter och kommentarer på de tre olika delarna i utredningen.

Övergripande synpunkter

- Akademien menar att jord- och skogsbrukets betydelse och förutsättningar inte återspeglas i utredningen och dess förslag till åtgärder. Om berörda sakägare inte ges möjlighet till insyn och samråd för att bevaka sin grundlagsskyddade äganderätt eller att deras brukarintressen åsidosätts försämras deras möjligheter att positivt delta i klimatomställningen. KSLA finner det problematiskt att de areella näringarna inte har varit representerade i utredningen.
- Jord- och skogsbruket är en stor energiproducent som årligen, genom fotosyntesen, binder solenergi i form av grödor till livsmedel och skogsråvara motsvarande drygt 212 TWh (se IVA 2019 för metodbeskrivning). Detta kan ställas i relation till den totala elproduktionen på 166 TWh. De areella näringarna skall i Sverige förse en växande svensk befolkning på 10 miljoner människor med mat, producera virke till skogsindustrin, energi- och biobaserade råvaror som ersätter fossila bränslen. Produktionsförutsättningarna för jord- och skogsbruket spelar en väsentlig roll för folkhushållningen, beredskapen och landets ekonomi. Brukarnas deltagande i

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

klimatombställningen är också ett av huvudspåren i EU:s klimatpolitik. Akademien anser att detta bör vara viktiga utgångspunkter vid ny lagstiftning.

- Akademien menar att strävan efter ett kunskapsbaserat brukande som ökar kolpoolen i marken bör vara en angelägen grundval för en ändamålsenlig klimatpolitik och lagstiftning. Nätverkarnas betydelse för koldioxidbalansen i atmosfären är mycket stor. Vid miljöförhandlingarna i Paris framfördes att det i vegetation och mark finns dubbelt så mycket CO₂ ekvivalenter lagrade som det finns i atmosfären. En ökning av kolinnehållet i marken med 4 promille motsvarar hela den mängd som släpps ut genom mänsklig påverkan globalt och på årsbasis. Detta är möjligt att nå med ökad skogstillväxt och rationellt, hållbart brukande, vilket har bekräftats av den senaste IPCC-rapporten. Flera vetenskapliga studier pekar också på att sådana åtgärder är kostnadseffektiva.
- Akademien finner det oroande att i ett läge när energisektorn står inför en kraftig förnyelse och utbyggnad av elnäten, så lägger Klimatutredningen ett betänkande som inte söker närma sig jord- och skogsbruket för att gemensamt skapa bättre förutsättningar att kunna nå Sveriges klimatmål. De ändrade spelregler som föreslås påverkar jord- och skogsbrukets möjligheter att utöva sina grundlagsskyddade möjligheter till insyn i och medverkan under planerings- och beslutsprocesser. Vilket innebär att konflikter kan uppstå som motverkar syftet med att förkorta de senare.

Synpunkter på de tre olika delarna

Främja bidrag till klimatombställning

- Akademien delar utredningens uppfattning att det oftast inte är svårigheter med att få tillstånd vid prövning enligt miljöbalken som är det huvudsakliga problemet, utan snarare att tillståndsprocessen är långdragen och osäker (sid 18, första stycket).
- Utredningen gör liten skillnad mellan olika typer av företag vid sina bedömningar och konsekvensanalyser i kapitel 4 respektive kapitel 9. Slutsatsen gällande införande av en ny avvägningsregel för klimatnytta kan vara relevant för vindkraft, elnät och utvinning metaller och mineraler. Akademien menar att det är oklart om slutsatsen gällande införande av avvägningsregel kan gälla också för de tillståndspliktiga företagen inom jord- och skogsbruk som bidrar till klimatnytta. Dessa är ofta mindre, och för vilka tillstånd utfärdas av länsstyrelserna.
- Kunskapen om jord- och skogsbruksföretagens villkor och verksamhet är ofta begränsad hos länsstyrelsen. En avvägningsregel om klimatnytta för mindre företag skulle därför kunna underlätta sektorns genomförande av klimatombställningen genom att påskynda tillståndsprocessen. Det kan dock motverkas av osäkerhet kring tolkning av regeln vid dess tillämpning. Akademien föreslår därför en närmare analys av effekter på mindre företag av ett införande av avvägningsregel, kombinerat med utarbetade bedömningsregler för klimatnytta.
- I kapitel 4.4 framförs att ”Flera verksamhetstyper som utredningen har identifierat som nyckelverksamheter för klimatombställningen anses redan vara samhällsviktiga av andra skäl” (sid 176, första stycket). Det nämns dock inget om jord- och skogsbrukets roll eller den platsbundna verksamhet de kräver. Akademien anser att dessa näringar vid

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

avvägningar mellan olika verksamheters markanvändning borde väga tyngre med tanke på betydelsen för bl.a. klimatomställning, försörjningstrygghet och beredskap inom totalförsvaret.

- Akademien menar att klimatnytta kan ges större tyngd i tillståndsprovningar genom att lantbruk- och skogsbruk adderas till de redan nämnda verksamhetstyperna vindkraft, elnät och utvinning av metall och mineral (sid 113, första stycket). Jord- och skogsbrukets klimatnytta måste då beaktas på ett annat sätt än idag, t ex vid elnätsföretagens koncessioner för den fortsatta utbyggnaden av elnäten.
- Vi anser vidare att biogasproduktion och behovet av ökad sådan bör komplettera beskrivningar av produktion av förnybar energi. Akademien menar också att utredningens bedömning att ökad användning av biodrivmedel inte är miljömässigt hållbar p.g.a. negativ effekt på biodiversitet är diskutabel (sid 616 första stycket). Rapporten som utredningen hänvisar till bygger på antagande om en stor importandel med negativa effekter i exportländerna. Detta utgör ett argument för produktion av biodrivmedel i Sverige som beaktar effekter på biodiversitet

Byggande av elnät

- Jord- och skogsbruket är under en stark teknikförändring. GPS-teknik och datakommunikation mellan maskiner och datacentra blir allt viktigare redskap i miljövänliga och fossiloberoende produktionssystem. Robotredskap och drönare som arbetar marknära, även under kraftledningar, kommer att vara betydelsefulla för att uppnå ett effektivt och klimatsmart jordbruk. Vid ledningsdragningar av både lands- och regionalnät över jordbruksmark kommer dessa IT-baserade verksamheter att störas och t.o.m. bli omöjliga där luftledningar dras fram. Akademien menar att detta kan motverka önskvärd klimatomställning och teknikutveckling inom jord- och skogsbruket.
- Akademien anser att utredningen i sina förslag och motiveringar för dessa inte har beaktat jord- och skogsbrukarnas rättigheter som sak- och markägare.
- Akademien finner det anmärkningsvärt att utredningen lägger ett förslag till ändring av Ellagen 2 kap §12b, som försvagar markägarnas rättigheter till samråd och bevakande av sina grundlagsskyddade rättigheter. Det står också i strid med Århuskonventionen och kan strida emot Sveriges skyldigheter enligt internationell rätt.
- Vi anser det också problematiskt att de föreslagna nya texterna i Ellagen 2 kap §2 och i förordningen §6 a och b förutsätter att luftledningsalternativet skall gälla för ledningar om 130 KV eller högre. Utredningen utesluter därmed i praktiken användningen av ny markeffektiv elteknik (kabel). Förslaget bortser från det ingrepp i landskapsbildens som alternativet luftledning medför, och det åsidosätter jord- och skogsbrukets möjligheter att bedriva sin verksamhet på ett rationellt och klimatsmart sätt. Ledningsgator som går genom skogsmark öppnar ridåer i det sammanhållna skogsbeståndet vilket medför ökade risker för stormfällningar och insektsangrepp.
- Utredningen hävdar att alternativet med kabel blir dyrare än luftledning. Vid jämförelsen ingår inte en rimlig ersättning för markintrång eller för den uteblivna tillväxten och virkesvärdet i ledningsgatorna. Man tar inte heller hänsyn till att ingrepp i landskapsbildens med breda ledningsgator genom skog och en förfylld horisontlinje,

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

liksom deras inverkan på rekreationsvärden, mm också är av samhällsintresse. Akademien anser att dessa - både reella och mjuka - värden måste tas med i en sådan jämförande kalkyl.

Akademien menar att handläggningstiden kan minska avsevärt om man kan undvika ett för allmänhet och berörda markägare störande val av ledningstyp och ledningsdragnings. För att förkorta tiden föreslår vi att man vid tillståndsprocessen använder sig av schabloniserade mallar för att bli värdera markintrång, ökad klimatpåverkan, den uteblivna tillväxten (och påverkan av kolinlagring i jord- och skogsmark) samt den påverkan som ledningen har på landskapsbild och naturmiljö. Sådana mallar bör kunna utarbetas av Jordbruksverket och Skogsstyrelsen.

- Utredningen har i utvärderingen av sina förslag konstaterat att: ”Till de företag som kan förväntas drabbas av de negativa konsekvenserna av elektrifieringen hör de vars verksamheter påverkas av själva ledningarna, alltså till stor del areella näringar inom jord- och skogsbruk. Många av dessa är också småföretag och i den meningen kan småföretag sägas vara överrepresenterade bland de företag som kan komma att få bära delar av de negativa konsekvenserna av elektrifieringen.” (sid 540 fjärde stycket). Som kompensation föreslås att en utredning om ersättningsreglerna tillsätts. Akademien uppfattar detta som att utredningen erkänner att intrångsersättningarna behöver höjas avsevärt och att statsmakterna varken respekterat näringarnas roller som livsmedelsproducenter och som råvaruproducenter till industrin eller deras insatser för att delta i klimatanpassningen.
- Akademien anser att den nu förändrade politiska inriktningen innebär att kraven på nya elsystem förändras avseende både teknikkra och utbyggnadsbehov. Därför behövs en översyn av de förslag till ändringar i lagtext och tillståndsprocess som föreslagits av utredningen för att kunna bedöma om de blir nödvändiga med tanke på de nackdelar som de innebär. Lämpligen kan detta ske genom en ny utredning där också allmänintresset samt de areella näringarna finns företrädda.

Transporteffektivt samhälle

- Akademien ser positivt på att strävan efter transporteffektivitet betonas och föreslås i läns- och nationell planering och för Trafikverket (sid 399, kap. 8.2). Vidare är fyrstegsprincipen ett utmärkt verktyg för planering av infrastrukturen.
- Vi anser att ytterligare användning av föreskrift av transportvillkor vid miljöprövning och tillståndsgivningen (sid 439, första stycket) kan fördröja tillståndsprocessen. Det kan öka osäkerheten vid tillståndsgivningen då det är mycket svårt att bedöma indirekta transporteffekter av en verksamhet. Dessa beror på flera faktorer, som utveckling av infrastruktur, bebyggelse m.m. i ifrågavarande region.
- Akademien är tveksam till utredningens tillägg ”... där trafikarbetet med personbil, lastbil och inrikes flyg minskar...” (t.ex. rad 4 och 12, sid 400). En anledning är att begreppet transporteffektivitet innebär att givna transportbehov tillgodoses med minsta möjliga transportarbete. Ett annat skäl gäller klimatnytta som är utredningens huvudsyfte. Utsläppen från trafiken kommer att minska i och med att den blir elektrifierad och vätagasdriven. Och denna omställning kan påskyndas genom kraftfull utbyggnad av relevant infrastruktur som bli laddstolpar.

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

- Akademien anser att minskade utsläpp från trafiken kan ge fördelar för boende och näringsverksamhet på landsbygd. Utredningen ger intryck av ett urbant perspektiv i sina resonemang och förslagen verkar inte ha beaktat landsbygdens behov av enkla och billiga transporter. Arbetspendling, näringsverksamhet och beredskapsperspektiven är viktiga områden för landsbygden som är beroende av effektiva och snabba transporter.

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien

Jan Fryk

Eva Pettersson

Preses

Akademisekreterare och VD

Referenser

Vägval för klimatet, IVA (Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien) 2019. Delrapport: *Så klarar det svenska jordbruket klimatmålen*. <https://www.ksla.se/pdf-meta/201910-iva-vagval-for-klimatet-delrapport5-g/>